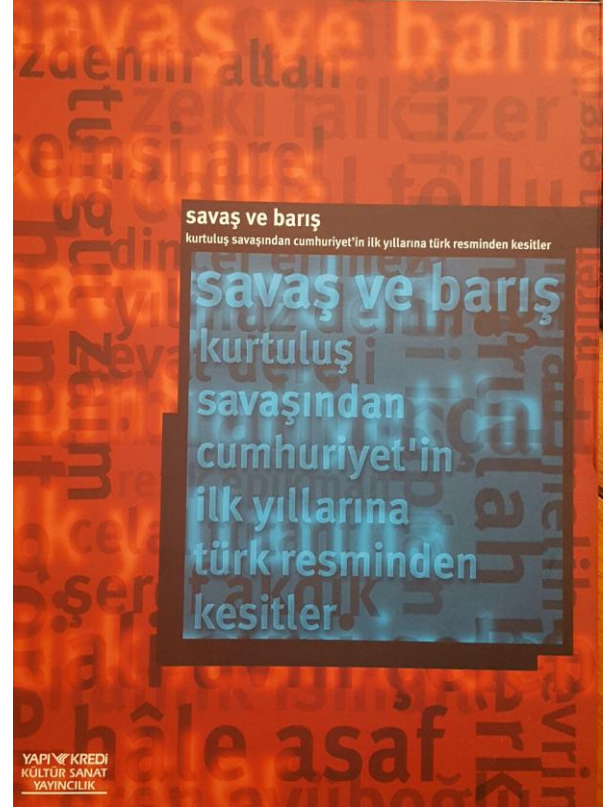

Zafer Toprak, "75. Yıldönümünde Cumhuriyet ve Sanat", içinde **Savaş ve Barış: "Kurtuluş Savaşından Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Türk Resminden Kesitler"**, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1998, s. 4-7.

Cumhuriyet Türkiye'si kuruluş evresinde görselliğe, dışavuruma ayrı bir önem atfetti. Bu nedenle kültür ve sanat etkinlikleri Cumhuriyet'in değişim sürecinin ana halkalarından birini oluşturdu. Gündemde çağdaş sanat anlayışı vardı. Dünya Savaşı ertesinde Batı sanatta yeni arayışlara yönelirken Cumhuriyet Türkiye'si de kültür ve sanat alanında çetin bir sınav verdi. Sanatı her alanı yeni bir anlayışla ele alındı. Cumhuriyet'in atılımlarından biri de plastik sanatlarda ve özellikle resim ve heykel alanlarındaydı. Ulusal kimlik geniş kitlelere görsel sanatlar aracılığıyla da kanıtlanacaktı.

***

Resim ve heykelde yeni bir dönem başlıyordu. Çallı İbrahim, Feyhaman Duran, Nazmi Ziya Güran, Avni Lifi, Hikmet Onat, Namık İsmail, Sami Yetik, Şevket Dağ ve Ali Sami Boyar; heykel dalında Nijat Sirel, Ratıp Aşir, Kenan Yontu, Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu, Cumhuriyet dönemin ilk ünlü isimleri oldular. Bu usta ressam ve heykeltıraşlar Türk resim ve heykel sanatında yeni bir dönemin öncülüğünü yaparlarken bir çok öğrenci yetiştirdiler. Türk resim ve heykel sanatında yeni kuşakların ortaya çıkmasını sağladılar. II. Meşrutiyet yıllarında kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti 1921'de Türk Ressamlar Cemiyeti adını aldı. 1926'da Güzel Sanatlar Birliği oldu. Birlik Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin anlayışına bağlı kaldı; Türk akademizmi ana çizgisiydi.

Çağdaş Türk resminin temeli bu dernek sayesinde atılmıştı. Cemiyet Cumhuriyet'ten sonraki ilk resim sergisini 25 Temmuz 1924 günü Galatasaray Lisesi salonlarında açtı.

Türk Sanayi-i Nefise Birliği 9 Mart 1927 günü kuruldu. Bu topluluğa güzel sanatların tüm kolları giriyordu. Alay Köşkü binası bu birliğe merkez olarak tahsis edildi. Birliğin başına o sırada Sanayi-i Nefise Akademisi'nde öğretmenlik yapan Çallı İbrahim geçti. Avrupa'dan dönen onbeş kadar genç sanatçı 1928'de Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği adı altında toplandı. Birlik ilk sergisini bir yıl önce Ankara'da Etnografya Müzesi'nde açmıştı. İkinci sergi İstanbul'da Cağaloğlu'ndaki Türk Ocağı'nda açıldı. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği kısa bir süre sonra dağıldı; boşluğu "D Grubu" doldurdu. Ancak Birlik Türkiye'de modern resmin temellerini attı.

Çağdaş sanatın biçimlerinin Türk resim sanatının Batılı karakteri içinde kristalleşmesi 1933'de kurulan "D Grubu" topluluğu ile başladı. Nurullah Berk, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu ve heykeltıraş Zühtü Müridoğlu grubun üyeleri idi. D Grubu zamanla katılan yeni elemanlar sayesinde genişledi. Sanat etkinliklerini sıklaştırdı. Çoğu zaman konferanslarla başlayan sergiler, Taksim Dağcılık Kulübü, Galatasaraylılar Yurdu, Şehir Tiyatrosu'nun komedi salonu, Beyoğlu Halkevi, Fransız Konsoloslugu gibi değişik kurumlarda açıldı. Modern sanatın değişik çizgilerini savunmakla birlikte, bir "ekol" savıyla ortaya çıkmayan D Grubu'nun birlikteliği onbeş yıl sürdü.

Çağdaş Türk resim sanatının bir başka grubu 1940'lı yılların başında gündeme geldi. 30'lu yılların sonunda akademi büyümüş; orta ve yüksek devreli bir sanat eğitimi kurumu olmuştu. Eğitim kadrosu da aynı doğrultuda gelişerek Avrupa'dan çağrılan ünlü sanat adamlarını bünyesine almıştı. Mimari bölümünde Forhölzer, resim bölümünde Leopold Levy, heykel bölümünde Rudolf Belling, süsleme bölümünde Louis Sue bunların belli başlılarıydı. Resim bölümü başkanı Leopold Levy kimi genç ressamı kendisine yardımcı seçmişti. Böylece eski hocalar İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Feyhaman Duran atölyelerine dokunulmaksızın Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Nurullah Berk, Sabri Berker öğretim kadrosunda yer aldılar. Leopold Levy'nin çalışmaları kısa sürede sonuç verdi. Atölyesinde çalışan gençlerden bir kısmı "Yeniler Grubu" adıyla toplandılar. Nuri İyem, Ferruh Başağa, Avni

Arbaş, Selim Turan, Fethi Karakaş, Mümtaz Yener, Turgut Atalay, Nejat, Agop Arad, Haşmet Akal grubun önde gelen isimleriydi. D Grubu kurucularından Abidin Dino, Leopold Levy'nin atölyesinden olmamasına karşın "Yeniler"e omuz verdi.

Yeniler Grubu'na göre sanat, özellikle de resim, toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmeliydi. Yaşamı yansıtmalı, halkın sevinç ve kaygısını dile getirmeliydi. D Grubu'nu bu açıdan eleştiriyor, Avrupa sanat eğilim ve tekniklerini ülkeye aktarmanın dışında pek bir işlev görmediğini; toplum sorunlarına yabancı kaldığını ileri sürüyordu. Grubun ilk sergisi 28 Mart 1940 yılında Gazeteciler Cemiyeti'nin Beyoğlu'ndaki lokalinde açıldı. Liman serginin ana konusuydu. Konu gerçekçi bir anlayışla ele alınmış, her türlü modern estetik kaygısından uzak durulmuştu. Yeniler Grubu 1955 yılına kadar İstanbul'da ona yakın sergi açtı. İlk sergilerinde savundukları toplumcu, gerçekçi çizgi giderek aşındı. Kimileri zamanla soyut denemelere girişti.

Cumhuriyet'in ilk on yıllarında devlet resim sanatının gelişmesi için bir dizi girişimde bulundu. Parti ile devletin bütünleştiği bir dönemde Cumhuriyet Halk Partisi ressamlar için "Anadolu Resim Gezileri" düzenledi. Bu geziler 1938 yılından itibaren dört yıl art arda gerçekleştirildi. Her yıl yaz aylarında on ressam ülkenin dört bir köşesinde görevlendirildi. Bu yörelerin doğa ve insanı tuvale geçirildi. Halkevlerinin onuncu kuruluş yıldönümü nedeniyle Ankara Sergievi binasında açılan "Yurt Resim Sergisi" bu tür bir çabanın ürünüydü. Bu sergide 400'e yakın tablo sergilendi. Kaba bir hesaplama her ressam gezisinden on tablo ile dönmüştü. Gezilere o günlerin sanat yaşamında yer alan tüm gruplar ve herhangi bir gruba bağlı olmayanlar katıldı. D Grubu, Güzel Sanatlar Birliği, Müstakiller birçok ressamını Anadolu'ya gönderdiler. Parti gezi ertesi "Birinci Resim Müsabaka Sergisi" adı altında bir sergi açtı. Gezi sırasında yapılan eserlerden 43'ünü ödüllendirdi. Keza Maarif Vekaleti de 25'ini satın aldı. Bu gezilerin amacı iki yönlüydü: Sanatkara ülkeyi tanıtmak, öte yandan halka sanatı ve sanatkarı sevdirmektir. Tek Parti döneminin halkçılık anlayışı Anadolu'yu ön plana alıyordu. Doğa Anadolu'nun ta kendisiydi. Anadolu'yu resmetmek halkla bütünleşmek anlamına geliyordu.

Maarif Vekaleti'nin örgütlediği Devlet Resim ve Heykel Sergilerinin ilki 1 Kasım 1939'da Ankara'da Sergievi'nde açıldı. Bu sergiye Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar, D Grubu ve hiçbir grupta yer almayan sanatkarlar katıldı.

Bundan böyle her yıl düzenli bir biçimde Devlet Resim ve Heykel Sergisi açıldı. 40'lı yıllarda hemen her yıl değişik kuruluşlar Ankara ya da İstanbul'da resimlerini sergilediler. Yeniler Grubu, Türk Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği, Güzel Sanatlar Birliği, D Grubu, Müstakiller eserlerini sık sık sergileme olanağı buldular. Ayrıca halkevleri de resim, heykel, fotoğraf, eliş sergileri açtılar. Ankara Halkevi Daimi Resim ve Heykel Galerisi toplumun değişik kesimlerine, bu arada orta öğrenim kurumlarına, eserlerini sergileme fırsatı verdi.

Cumhuriyetle birlikte resim sanatında genç sanatçılar ve eski ünlü ressamlar etkinliklerini sürdürürlerken Türkiye'de ilk anıt heykeller dikilmeye başladı. Bunlar önceleri yabancı sanatçıların yaptıkları Atatürk heykelleriydi. Cumhuriyet henüz heykeltıraşlarını yetiştirme sürecinde olduğu için bu anıt heykeller için yabancı sanatçılara başvurma gereği doğmuştu. Türkiye'deki ilk Atatürk heykeli Avusturyalı ünlü heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından yapıldı ve 1926'da Sarayburnu'nda açıldı. Onu yine Krippel'in Konya-Alaaddin Tepesi eteklerindeki Atatürk anıtı izledi. Üçüncü anıt heykel Ankara-Etnografya Müzesi önündeki Pietro Canonica'nın atlı Atatürk heykeliydi. Yine aynı sanatçının Atatürk'ün üniformalı boy heykeli Ankara-Sıhhiye Zafer alanına dikildi. Ulus Meydanı'ndaki Atatürk anıtı Heinrich Krippel'in üçüncü anıt eserini oluşturdu. Pietro Canonica'nın İstanbul-Taksim alanındaki Cumhuriyet anıtı 1928'de açıldı.

Bir Türk heykeltıraşı tarafından yapılan ilk Atatürk anıtı Amasya'da 1928'de gerçekleşti. Onu 1929'da Kenan Yontunç'un eseri Tekirdağ-Cumhuriyet alanındaki Atatürk heykeli izledi. Atatürk heykeli yapan diğer Türk heykeltıraşlar Nijat Sirel, Mahir Tomruk, Ali Hadi Bara, Nusret Suman'dı. Türk ve yabancı heykeltıraşlar yurdun dört yanını Atatürk heykelleriyle süslerken birçok ünlü Türk ressamı da Atatürk'ün çeşitli boyutlarda yağlıboya tablolarını yaptılar.

Cumhuriyet ressamları ve heykeltıraşları sanatta çoğulcu bir çizgide eser vermişlerdi. Ama çoğu kez yaşadıkları toplumu gözlemişler, çağdaş toplumun dönüşümlerini güçlü sanat anlayışlarıyla yansıtmışlardı. Cumhuriyet'in ilk on yıllarında geçirdiği evreler renklerin geri planında izleniyor, dönüşüm geçiren bir toplumun sanata ne denli derin izler bıraktığını ortaya koyuyordu.

Cumhuriyet'in 75. yılı nedeniyle düzenlenen bu sergi işte bu toplumsal dönüşümün değişik boyutlarını ressamlarımızın çizgi ve renkleriyle izleyicilere sunmaktadır.
